

Warszawa, 12.02.2025 r.

dr hab. Bernadeta Szczupał, prof. APS
Akademia Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej
Instytut Pedagogiki Specjalnej
w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Kokoszczyńskiej *System wsparcia na rzecz dziecka i jego rodziny na przykładzie Mazowsza – integracja czy dezintegracja usług?* przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Mirosława Grewińskiego i promotor pomocniczej dr Eweliny Zdebskiej

Przedstawiona do recenzji dysertacja jest prawidłowo opracowaną dysertacją, zarówno pod względem merytorycznym, językowym, jak i formalnym. Doktorantka przedstawiła ważną i złożoną problematykę skomplikowanego i wielowymiarowego systemu wsparcia na rzecz dziecka i rodziny. Praca wprowadza w aktualne i rzadko podejmowane obszary rozważań. Koncentruje się na jednym z najistotniejszych problemów związanych z wieloaspektowymi usługami związanymi z systemem wsparcia dzieci i ich rodzin. Podjęte zagadnienie jest istotne w aspekcie teoretycznych eksploracji oraz dla praktycznych zastosowań. Na przestrzeni lat funkcjonowania wczesnej interwencji i wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka oraz wsparcia udzielanego rodzinie można obserwować zmiany w podejściu do roli rodziców i specjalistów w tym procesie. Im wcześniej wsparcie zostanie zorganizowane, oraz im bardziej dostępne i spójne będą podejmowane działania, tym efektywniejsze będą ich rezultaty. Przedstawiona dysertacja rozszerza dotychczasowe badania o nowe obszary oraz dostarcza oryginalnych wniosków.

Uwagi wstępne

Tytuł pracy wyznacza kierunek tematyczny podejmowanych zagadnień. Rozprawa posiada układ typowy dla prac o charakterze empirycznym. Zawiera merytorycznie uzasadnioną i uporządkowaną strukturę rozdziałów, odzwierciedloną poprzez wielość i sposób

ich konstrukcji. Jest to przemyślana, zamknięta całość, ukazująca poprawność warsztatową i merytoryczną Doktorantki. Praca z formalnego punktu widzenia napisana została dobrym językiem, występuje konsekwencja w zapisie bibliograficznym. Strona stylistyczna pracy oraz przypisy dolne wymagają dopracowania. W przypisach należy najpierw podawać pierwszą literę imienia, a następnie nazwisko autora. Stwierdzam, że Doktorantka dowiodła swoich umiejętności pisania tekstu naukowego.

Struktura pracy

Konstrukcja recenzowanej pracy jest poprawna i nie budzi wątpliwości. W strukturze recenzowanej rozprawy zostało uwzględnione zarówno odniesienie do problematyki teoretycznej, jak i problematyki badawczej. W pracy wyodrębniono trzy części w ramach których sześć podstawowych rozdziałów (czterech rozdziałów teoretycznych i dwóch empirycznych). Całość została zawarta na 303 stronach. Dysertację zamyka bibliografia, netografia, wykaz aktów prawnych i dokumentów, spis rysunków, spis tabel oraz aneksy, które zawierają wykorzystane podczas badań narzędzia. Zatem dysertacja ma strukturę charakterystyczną dla klasycznych prac awansowych.

Recenzowaną dysertację prawidłowo rozpoczyna poprawne wprowadzenie będące uzasadnieniem wyboru tematu wraz z przedstawieniem jego miejsca podjętej problematyce badawczej. W rozdziale pierwszym Doktorantka dokonała analizy terminologicznych i koncepcyjnych zagadnień dotyczących wczesnego wspomaganie i wczesnej interwencji. Jednak istnieje nieścisłość, ponieważ tytuł pierwszej części brzmi: *Teoretyczne aspekty wczesnej interwencji i wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka*. Doktorantka nie wyjaśnia w tym rozdziale pojęcia *wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka*. Pojęcie to jest obszernie omawiane we współczesnej literaturze przedmiotu. Podstawowe wyjaśnienie tego pojęcia zostało przedstawione w rozdziale trzecim recenzowanej dysertacji. Ogólnie mogę stwierdzić, że rozdział ten jest poprawny w sensie kognitywnym. Jednak zabrakło w nim odniesień do najnowszej literatury przedmiotu, np. do publikacji R Piotrowicza, A. Olechowskiej, A. Prokopiak, M. Walkiewicz-Krutak.

Drugi rozdział obejmuje analizę wybranych zagadnień dotyczących złożonego i wielowymiarowego pojęcia osoby z niepełnosprawnością. Doktorantka przedstawiła wybrane modele niepełnosprawności, oraz rodzaje, przyczyny i konsekwencje niepełnosprawności. Treści dotyczące niepełnosprawności, zawarte w tym rozdziale, są również poprawne. Jednak brak odniesień do najnowszej literatury przedmiotu. Doktorantka odwołuje się do M. Grzegorzewskiej, A. Maciarz (1996), R. Kościelaka (1996), Z Sękowskiej (1985). Niestety

brak odwołań do współczesnych pedagogów specjalnych (np. J. Głodkowska, I. Chrzanowska, Z. Gajdzica, A. Krause in.). W rozprawie Doktorantka błędnie stosuje pojęcie *niepełnosprawni, osoby niepełnosprawne*. Prawidłowym pojęciem jest: *osoby z niepełnosprawnością*. W rozdziale tym zabrakło też szerszej analizy funkcjonowania dzieci z niepełnosprawnościami. Ponadto Doktorantka nie definiuje pojęcia *dzieci zagrożonych niepełnosprawnością*. W swojej pracy Doktorantka, w każdym rozdziale odnosi się do tego pojęcia, nie definiując go, nie charakteryzując takich dzieci i nie powołuje się na konkretną literaturę z tego obszaru.

Rozdział trzeci zawiera prezentację i analizę oferowanych rozwiązań wczesnego wspomaganie rozwoju i wczesnej interwencji w Polsce. Doktorantka prawidłowo omówiła założenia wczesnej interwencji oraz zwróciła uwagę na konieczność integracji usług społecznych w odniesieniu do realizacji potrzeb dziecka z niepełnosprawnością i jego rodziny. Poprawnie przedstawiła założenia organizacji wybranych ośrodków wczesnej interwencji oraz istotę wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka. Doktorantka przedstawiła też cele interwencji kryzysowej oraz wybrane programy rządowe i samorządowe na rzecz dzieci z niepełnosprawnością i ich rodzin. Zwróciła też uwagę na zagadnienie integracji i dezintegracji usług na rzecz dzieci z niepełnosprawnością i ich rodzin.

W kolejnym, rozdziale czwartym, Doktorantka scharakteryzowała wybrane doświadczenia i praktyki międzynarodowe w obszarze wczesnej interwencji. Cenne jest sformułowanie wniosków i rekomendacji z przedstawionych praktyk. Nie mam zastrzeżeń do treści przedstawionych w tym rozdziale.

Uogólniając ocenę poszczególnych rozdziałów teoretycznych, pragnę podkreślić, że prezentują one niezbędne informacje związane z omawianym zagadnieniem badawczym. Cytowane w pracy pozycje świadczą o dobrej orientacji Doktorantki w analizowanych zagadnieniach. Zawarte doniesienia zostały opisane poprawnie pod względem merytorycznym. Rozdziały teoretyczne rozprawy cechują się wystarczającą narracją odnoszącą się do podejmowanych w pracy zagadnień.

Rozdział piąty zawiera metodologiczne podstawy badań własnych. Doktorantka przedstawiła w nim przedmiot i cel badań, problemy i hipotezy badawcze. Podkreślenia wymaga uzasadnienie przyjętych hipotez, osadzenie ich w dotychczasowych wynikach badań, co świadczy o dobrej znajomości literatury przedmiotu. Doktorantka scharakteryzowała wykorzystaną metodę, techniki, narzędzia badawcze, teren i organizację badań oraz wykorzystane metody statystyczne analizy danych. W rozdziale tym zabrakło prezentacji zmiennych i wskaźników.

Zasadniczy problem badań został wyprowadzony z celu głównego i jest jego trafnym odzwierciedleniem. Uszczegółowienie problemu głównego Doktorantka przedstawia w sześciu pytaniach szczegółowych, które zakreślają obszar niewiedzy ściśle związany z tematem pracy tworząc przejrzystą strukturę pola badawczego. Zostały one sformułowane poprawnie i świadczą one o dobrej orientacji Doktorantki w podjętej problematyce badawczej. Wątpliwości merytorycznych nie budzą również założone hipotezy badawcze.

Ponadto Doktorantka przedstawiła i scharakteryzowała wykorzystane metody, techniki i narzędzia badawcze. Ich dobór do zbierania danych w aspekcie celu badań i sformułowanych problemów badawczych jest prawidłowy i uzasadniony. Tak obszerne badania wiążą się z wieloma utrudnieniami. Dlatego należy też podkreślić wysiłek, jaki Doktorantka włożyła w organizację badań, a zwłaszcza w zebranie określonej grupy badawczej rodziców, gdyż jest to niewątpliwie grupa trudnego dostępu. Cenne jest też przedstawienie przez Doktorantkę pewnych ograniczeń przeprowadzonych badań własnych. Identyfikowanie ograniczeń własnych badań jest ważną umiejętnością i niezbędnym elementem działalności naukowej każdego badacza, który nie powinien tracić szerszej perspektywy w ocenie własnych dokonań.

Uogólniając pragnę podkreślić, że cała strategia badań jest zgodna z powszechnie przyjętymi koncepcjami. Widoczny jest związek między celem badań a przyjętymi procedurami. Zauważalna jest również dobra znajomość literatury metodologicznej. Ogólnie można stwierdzić, że przedstawiony projekt badawczy jest to przemyślany wystarczająco i przygotowany. Stwierdzam, że zastrzeżeń nie budzą również metodologiczne kompetencje Doktorantki.

Rozdział szósty zawiera prezentację i analizę danych pozyskanych od badanych osób w zakresie wczesnego wsparcia na terenie Mazowsza, jego dostępności, prewencji, kompleksowości działań i poziomu ich zintegrowania, interdyscyplinarności, modelu, oczekiwań opiekunów względem świadczonych usług. Rozdział szósty Doktorantka rozpoczyna od charakterystyki badanych osób. Ogólna charakterystyka badanej grupy została już częściowo przedstawiona w rozdziale piątym.

Prezentacja wszystkich zgromadzonych wyników badań jest logiczna i wyczerpująca. Dla przejrzystości wyniki umieszczono w licznych tabelach i wykresach. Wszystkie analizy są dopracowane i przedstawione w sposób komunikatywny. Na stronie 214 Doktorantka omawia *charakter diagnozy*. Jest to określenie zbyt potoczne i mało precyzyjne. Zwracam też uwagę na pewną ostrożność w stosowaniu zwrotu *wpływ* (s.221), który w tego typu analizach trudno jest w pełni dowieść i wyodrębnić. W moim przekonaniu, korzystniej byłoby w opisie wskazywać na związek lub zależność między zmiennymi.

Oceniając całość analizy otrzymanych wyników badań mogę stwierdzić, że jest ona logiczna i wyczerpująca. Doceniam trud i troskę o spójne zaprezentowanie otrzymanych rezultatów. Uważam, że Doktorantka sprostała podjętym wyzwaniom metodologicznym. Jednocześnie uzyskane wyniki mogą być inspiracją do dalszych badań naukowych w tym zakresie. Warto jednak odnieść omawiane wyniki do innych, aktualnych badań współczesnych autorów, dotyczących zagadnień analizowanych w recenzowanej rozprawie. Konfrontowanie wyników badań własnych z wynikami innych autorów, nie tylko uatrakcyjni analizę uzyskanych danych, ale przede wszystkim świadczy o rozeznaniu Doktorantki w temacie podejmowanych badań.

Oddzielne miejsce w rozprawie zajmuje poprawna weryfikacja przyjętych hipotez badawczych, ciekawe i refleksyjne rekomendacje dla podniesienia jakości świadczonej pomocy i prawidłowe podsumowanie. Uzyskane wyniki są wartościowe i interesujące, nie tylko z poznawczego punktu widzenia, ale również mogą posłużyć jako wskazania dla praktyki terapeutycznej.

Wskazując na oryginalność pracy podkreślam, że przedstawione przeze mnie uwagi, nie umniejszają wartości merytorycznej przedłożonej rozprawy i wyrażam nadzieję, że zostaną wykorzystane przez Doktorantkę do doskonalenia Jej warsztatu badawczego.

Podsumowując, uważam, że Doktorantka wykazała się dobrą umiejętnością prezentacji i analizy zgromadzonych w toku badań własnych materiałów i sprostała podjętym wyzwaniom metodologicznym. W przedstawionej analizie zgromadzonych danych empirycznych można zauważyć w pełni podmiotowe rozumienie wielowymiarowego systemu wsparcia na rzecz dziecka i rodziny.

Ogólna ocena rozprawy i konkluzja

Recenzowana rozprawa doktorska mgr Agnieszki Kokoszczyńskiej *System wsparcia na rzecz dziecka i jego rodziny na przykładzie Mazowsza – integracja czy dezintegracja usług?* przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Mirosława Grewińskiego i promotor pomocniczej dr Eweliny Zdebskiej, jest pracą nowatorską i metodologicznie spójną. Doktorantka dowiodła znajomości literatury przedmiotu oraz umiejętności z niej korzystania i wystarczającej interpretacji. Wykazała się również umiejętnościami badawczymi, niezbędnymi w projektowaniu i prowadzeniu badań własnych (w tym odwagą i konsekwencją w konstruowaniu oraz realizacji oryginalnego projektu badawczego). Recenzowana praca wzbogaca ogólną wiedzę z zakresu teorii i praktyki pedagogiki specjalnej. Uznaję, że praca jest wartościowym, oryginalnym, merytorycznym i metodologicznie prawidłowym opracowaniem.

Podsumowując, dokonując całościowej oceny recenzowanej pracy, jednoznacznie stwierdzam, że rozprawa spełnia wszystkie kryteria rozpraw doktorskich zgodnie z przepisami ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r.* oraz ustawą *Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 3 lipca 2018 r.* Na tej podstawie stawiam wniosek o dopuszczenie Pani mgr Agnieszki Kokoszczyńskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

